

Олена МІГАЙ

РЕЛІГІЙНА ТЕМАТИКА НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ „БУКОВИНА” (перше десятиліття незалежності України)

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 26.
УДК 070.44:2(477.85),,199”

Мігай О. Релігійна тематика на сторінках газети „Буковина” (перше десятиліття незалежності України); 12 стор.; кількість бібліографічних джерел – 17; мова українська.

Анотація. У статті представлено дослідження релігійної тематики у світській пресі Буковини на тлі соціальних і політичних процесів в Україні, особливості динаміки розвитку релігійних процесів у незалежній Україні. Предмет дослідження охоплює специфіку і основні групи релігійних тем газети „Буковина”. У статті обґрунтовується актуальність проблеми формування професійної етики релігійних журналістів.

Ключові слова: церковно-державні відносини, релігійна тематика, професійна етика.

Релігійне життя являє собою складну систему відносин, включених у загальну структуру громадського життя і водночас поєднує як загальноукраїнські ознаки, так і регіональні особливості. На думку О. М. Кудояр, таке поєднання не завжди забезпечує гармонійне існування системи релігії, а подекуди може призвести до розмежування в релігійному середовищі. Таким чином руйнується одне з основних завдань релігії як ланки соціокультурних зв'язків – зміцнення солідарності людей на основі визнаних ними сенсів існування природи, суспільства і людини [7, с. 18].

Сучасні наукові дослідження засвідчують пильний інтерес до питань релігійної духовності, вплив християнської етики на сучасний моральний стан суспільства, характер і специфіку християнських цінностей і, зрештою, до необхідності виокремлення релігійно-ціннісної проблематики.

Вивченню проблеми взаємозв'язку релігії із соціально-політичними процесами і зокрема сутності християнських цінностей, умов їхнього функціонування у різних сферах життєдіяльності людини, конкретизації особливостей духовного розвитку, національного характеру, менталітету, специфіки світоглядної ситуації в Україні, моделей конструктивного діалогу між церквою і державою, коректного і об'єктивного висвітлення подій внутрішньочерковного життя та міжконфесійного співіснування у засобах масової інформації присвячені праці Бойко А. А., Кудояр О. М., Юраша А. В., Гурьєвої С. А., Білоуса А. О., Кураша І. Ф., Шуби О. В., Кирилюка Ф. М., Пирог Г. В., Смирнова С. А., Яремчука С. С. та багатьох інших.

Історичні традиції та сучасний досвід свідчать, що церква була і залишається учасником політичного процесу, чинником формування громадянського суспільства, хоча й існує уявлення, що релігія та церква існують поза політикою. На думку І. В. Ковалюка, на сучасному етапі політика української держави у сфері відносин із церквою скерована переважно на залагодження конфліктів у суспільстві завдяки активізації діалогу між церквами та іншими інститутами громадянського суспільства [4, с. 6].

Аналіз та оцінка суспільно-політичних відносин за умов дії поліконфесійного чинника, що діє в Україні, дає можливість твердити, що існує нагальна необхідність реорганізації та оновлення законодавства щодо релігії та церкви в контексті демократизації релігійно-церковного життя та гармонізації державно- та суспільно-церковних відносин. Відомо, що пошук дієвої моделі державно-церковних відносин та визначення основних засад сучасної державної політики щодо релігії і церкви почалися ще наприкінці 80-х – поч. 90-х рр. ХХ століття, – це час формування нової парадигми відносин владних структур із церквою та підвищення активності у релігійно-церковному середовищі [1, с. 59]. Зокрема на Буковині, починаючи з 1988 року, священники отримали право очолювати парафіяльні ради, а віруючі – реєструвати в органах влади свої громади. С. С. Яремчук зауважує, що протягом 1988 – 1990 рр. у Чернівецькій області було зареєстровано понад сто релігійних громад, а незабаром було скасовано всі обмеження стосовно висвячення священників і духовної освіти. У 1989 році почав відроджуватися монастир Хрещатик, а у 1991 році церква підняла перед владою клопотання про повернення будівель Свято-Введенського монастиря [17, с. 13-14].

Для врегулювання відносин органів держави з релігійними організаціями в умовах демократизації суспільства 23 квітня 1991 року було прийнято Закон України „Про свободу совісті та релігійні організації”. Цей документ юридично закріпив нові зміни в українському законодавстві [3].

Водночас будівництво демократичної української держави на руїнах тоталітаризму зустріло цілий ряд труднощів, породжених як давніми нерозв'язаними проблемами, так і новими умовами посттоталітарного існування. Вакуум, що склався після краху комуністичної ідеології і необхідність заповнення його ідеологічними розробками, породив питання, яке залишається невирішеним до цього часу, – розкол українського православ'я. На час проголошення незалежності України УАПЦ на Буковині налічувала лише 13 громад, а УПЦ – 366, але їх конфлікт тільки розпочинався.

Така динаміка суспільних процесів знайшла своє відображення на сторінках друкованих органів Буковини. Варто зауважити, що буковинська світська преса не поспішала інформувати громадськість про розвій релігійно-духовного відродження, а особливо про процеси міжконфесійного протистояння, якими це відродження супроводжувалось. Не винятком була й газета „Буковина” (до 1991 року – „Радянська Буковина”). Поодинокі матеріали містили інформацію про певні релігійні свята, святі місця, суспільно-політичні заходи, події регіонального масштабу, пов’язані із життям церкви і т. п.

Причини такої обережної подачі інформації можна вбачати у надмірній заполітизованості тогочасного суспільства, влади і церкви, спробах використати релігію як знаряддя політики, відсутності науково обгрунтованої концепції державно-церковних відносин, значному впливі радянської моделі на ці відносини, втручанні держави та політичних сил у справи церкви, діях влади за принципом симпатій до одних церков і антипатій до інших. Можливість незаангажованого та всебічного висвітлення подій у релігійному житті Буковинського краю не була реалізованою в повній мірі ще й тому, що журналістів в Україні не готують до висвітлення релігійної тематики. „Релігійному журналістові” важливо вийти за межі власних релігійних переконань, встановити „внутрішню цензуру” задля об’єктивної подачі інформації, адекватно передати в публічній сфері реальне життя церкви. Ю. М. Комінко наполягає, що „в українській пресі за роки незалежності держави так і не виокремилися церковні журналісти „як клас” [6].

У газеті „Буковина” постійними релігійними оглядачами в означений період були І. Агатій, В. Бику, А. Биков, М. Токарюк, В. Михайловський, А. Крячкова, Д. Миронюк, які готували переважно матеріали-огляди певних суспільних заходів або акцій милосердя, тематичних вечорів-зустрічей.

Регулярної релігійної сторінки чи спеціалізованого додатку в газеті „Буковина” немає. У № 20 (470) від 25 березня 1995 року рубрика „При вечірній свічі” для тих, хто „шукає поради й розради в праці, в книзі, в творчості, в Слові Божому”, містить підрубрику „Добрий Пастир”. У ній можна було знайти відповіді на запитання про духовне життя із збірника, складеного на основі творінь різних Святих Отців і сподвижників церкви.

Неоднозначними щонайменше можна назвати роздуми над вічними темами Юрія Скиби. В однойменній рубриці „Роздуми над вічним” автор відстоює думку про необхідність „докорінного перегляду традиційних вірувань, оскільки вони застигли у своєму первозданному вигляді, законсервували примітивний, по суті, міфологічний рівень знань про довколишній світ періоду раннього дитинства земної цивілізації”. На думку Ю. Скиби, подальша їхня недоторканість призведе до погли-

блення прірви між вірою і розумом, реальним існуванням надлюдського начала (Бога) і законами природи та суспільства. Причинами кризи традиційних вірувань автор вважає подвійні стандарти (Богу – Богове, кесарю – кесарева), нетерпимість до іншої віри та культури, превалювання букви віри над її духом, ставці на сліпу віру в чудо. Розв’язання проблеми про існування „розумового Бога”, яка розриває внутрішній світ людини між почуттями і здоровим глуздом, дослідник вбачає у тому, що „сон розуму має поступитися своїм тріумфом по дорозі до храму” [15]. Подвійні стандарти напіввіри-напівгріха, що ведуть нашу цивілізацію до розпаду внутрішнього світу, можна подолати „символами віри для невіруючих”: „Бог є субстрат наших душ”; кожен повинен іти від сліпої віри в Бога чи Логос до свідомого їх пізнання, до пошуку взаємних партнерських контактів із ними; розуміти, що шлях до спасіння – не в догматах, обрядах, символах і імені Бога, а в повсякденному слідуванні Його правилам; пам’ятати, що вершина самореалізації Духу – людська особистість, вона – найвища цінність буття тощо [16].

Декілька історичних розвідок розмістив у „Буковині” викладач історії України Чернівецького будівельного технікуму Нестор Мизак. Це, зокрема, надруковані у рубриці „Сторінки нашого відродження” та „Наші духовні цінності” статті про святе місце Наддністрянської Буковини – Хрещатинський монастир [11] та про „свої, відомі з перших часів християнства” символи віри – ікони Божої Матері [9]. Одна із таких розвідок – „Довга дорога до храму” – подає факти на підтвердження віковичного прагнення православних України, та й Буковини зокрема, до утвердження незалежної, автокефальної церкви, її цілковите розмоковлення – адже „сучасність ставить перед рідною церквою історичний іспит, наскільки вона життєздатна” [8]. Загалом проблема міжправославного конфлікту (між УПЦ та УАПЦ), викликана труднощами демократичних перетворень і російсько-українських відносин, була висвітлена й на сторінках газети „Радянська Буковина”. Мова йде про так звану історико-релігійну дискусію 1990 – 1991 рр. Дискутуючі сторони намагались довести в першу чергу одна одній (таке складається враження), а також всій буковинській спільноті доцільність існування автокефальної церкви на теренах України, послуговуючись при цьому різноманітним історичним фактажем. Доктор історичних наук, професор ЧДУ (нині Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича – Авт.) П. Петляков та кандидат філософських наук В. Лешан опублікували в „Радянській Буковині” низку статей: „Автокефалія і політика” (3 серпня 1990 р.), „Чи була автокефалія на Буковині” (13, 14 жовтня 1990 р.), „Хто такі греко-католики” (19 жовтня 1990 р.), в яких відстоювали думку про те, що на Буковині ніколи не було жодної общини УАПЦ, як і не було жодної церкви у користуванні

автокефалістів. Ці дані, на їх думку, підтверджує і „Мартирологія українських церков”, видана в Торонто 1987 року з благословення владики Мстислава. Відповідно претензії автокефальної общини на володіння храмами св. Духа чи св. Параскеви не обґрунтовані, а обрання „патріархом Київським і всієї України” політемігранта, „колишнього фашистського зондфюрера” Мстислава (С. Скрипника) і самочинне призначення єпископів на єпархії УПЦ (в тому числі Данила з титулом „Чернівецький, Хотинський і Буковинський”) відбулося із порушенням норм виборів та церковних канонів [13]. На протиположний згаданому вище авторам у газеті „Час” (№№ 5, 6, 8 за 1990 р.) виступив В. Козьмик – кандидат фізико-математичних наук, доцент ЧДУ, заступник голови обласної організації Братства св. Ап. Андрія Первозванного, а згодом його погляди розділив і Н. Мизак. Останні обстоюють право української нації мати „свою”, „рідну” автокефальну церкву. Н. Мизак, у свою чергу звинуватив опонентів у „замовчуванні та перекручуванні історії”, оскільки на Буковині не було й російської православної церкви, а особливістю життя населення краю була „безперервна боротьба за рівноправність з румунами, де останні мали більший вплив” [10].

В. Козьмик у статті „Напівправа” [5] намагається дати пояснення подіям біля Святодухівського собору, оскільки ще взимку 1991 року „найбільш войовничі прихильники УАПЦ” намагалися прорватися до храму, за що згодом за порушення Статуту, невиконання розпоряджень керівництва і завдану шкоду УАПЦ були відлучені від Братства (*мається на увазі Братство св. Ап. Андрія Первозванного – Авт.*). Цей факт став неocenенною знахідкою для противників УАПЦ.

Варто зауважити, що П. Петляков та В. Лешан у статті „Возлюби ближнього свого...”, яка завершує дискусію, відкрито говорять: „Ми – невірні і чесно про це заявляємо. Але шануємо релігійні почуття інших” [12]. У таке відверте зізнання важко віритися, адже в ході дискусії означені автори неодноразово ображали ті самі релігійні почуття інших, називаючи діяльність Мстислава (С. Скрипника) „запроданством, прислуговуванням гітлерівцям у роки війни”. Зрозуміло, що факти з біографії відмінити або заперечити ніяк не можна, але й не можна керуватися емоційним чинником при подачі інформації такого змісту, проявляти нетерпимість до представників інших конфесій, забувати про релігійну толерантність у ЗМІ. Доречно згадати слова кандидата філософських наук В. Докаша: „...найдорожче для України було б те, якби віруючі православних і інших церков зрозуміли, що у них один Бог, одна земля, одна історія, одна мова, одна Батьківщина, доля якої залежить і від того чи зможуть вони забути все, що роз’єднує, а знаходити і берегти те, що є спільним” [2].

Серед публікацій на релігійні теми можна виділити два чітких концентричних тематичних

кола. До першого кола належать матеріали, присвячені звичаєво-обрядовій тематиці, релігійним святкам, життю святих (Калинич П. Вхід Господній в Єрусалим / Калинич П. // Буковина. — 18 квітня 1992. — № 48 (133).; Севернюк Т. Вербна неділя / Севернюк Т. // Буковина. — 15 квітня 1995. — № 24(473).; Маковій Г. Наречена Христова / Маковій Г. // Буковина. — 7 грудня 1991. — № 70 (233).; Маковій Г. Варвара ризи вишивала / Маковій Г. // Буковина. — 17 грудня 1992. — № 149 (234) тощо). До цієї ж групи можна віднести статті-настанови, які розповідають про правила дотримання посту, таїнства та заповіді, а також святкові послання чи привітання (найчастіше – Великдень та Різдвяні) духовенству та віруючим Буковини (Севернюк Т. Різдво Твоє, Христе Боже... / Севернюк Т. // Буковина. — 6 січня 1996. — № 2 (545).; Пасхальні послання // Буковина. — 18 квітня 1998. — № 31 (759).; На Великдень дзвони дзвонять... // Радянська Буковина. — 18 квітня 1991. — № 67.; Севернюк Т. Христос Воскрес – воскресне Україна! / Севернюк Т. // Буковина. — 17 квітня 1993. — № 37 (276) тощо).

Другий тематичний пласт складають аналітичні матеріали, присвячені внутрішньоцерковному життю, огляди подій, пов’язаних із релігійними громадами та їх діячами, різноманітні есе, автори яких шукають відповіді на одвічні філософські питання (Докаш В. Церковний корабель у вирі політичних штормів / Докаш В. // Буковина. — 19 травня 1993. — № 46 (285).; Настас В. Єднаймося у вірі / Настас В. // Буковина. — 4 вересня 1996. — № 69 (611).; Протоієрей Георгій. Діти одного отця / Протоієрей Георгій // Буковина. — 6 листопада 1991. — № 47 (210).; Биков А. Повернення пастиря / Биков А. // Буковина. — 9 квітня 1992. — № 44 (129) та інші).

Детальний аналіз матеріалів, що складають першу тематичну групу, дає можливість встановити тісний зв’язок суспільної свідомості українського народу з реаліями побуту, а також виокремити активні функції суспільного спілкування українців – інформативну, дидактичну, розважальну, самовиражальну. Маємо на увазі регулярні для „Буковини” „обряди, звичаї і пісні святочні” до Свят-вечора, Різдва Христового, Василя й Меланки, Щедрого вечора, тобто насичений сценарний звичасвий фонд колись розгорнутого обряду зустрічі Нового року, що для наших предків розпочинався з 24 грудня (Селезінка В. Щедрий вечір, добрий вечір / Селезінка В. // Радянська Буковина. — 5 січня 1991. — № 4.; Крячкова А. І Маланка, і Василь, і чорт... / Крячкова А. // Радянська Буковина. — 16 січня 1991. — № 10.; Герасимович В. Обряди, звичаї і пісні святочні / Герасимович В. // Буковина. — 14 січня 1992. — № 7 (92).; Яківчук А. На щедрий засів, на добрі надії... / Яківчук А. // Буковина. — 14 січня 1992. — № 7 (92) тощо). Найчастіше „Буковина” подає цикли однотипних пісень-віншувань, які нагромадила народна

традиція, – це величання господарю, його дружині, хлопцям, дівчатам, вдовам тощо.

Висвітленням подій, пов'язаних із обрядовою тематикою, займались в означений період переважно Т. Севернюк, В. Селезінка, А. Крячкова, А. Яківчук. Перу Г. Маковій належать майже всі публікації з історії релігійних свят та життя святих (Маковій Г. Верба рясна / Маковій Г. // Буковина. — 15 квітня 1995. — № 24 (473).; Маковій Г. Покровонька / Маковій Г. // Буковина. — 13 жовтня 1992. — № 122 (207).; Маковій Г. Преображення Господнє або Спас / Маковій Г. // Буковина. — 18 липня 1992. — №. 99 (184) та інші). Поряд із цими матеріалами можемо знайти настанови отців церкви. Для прикладу – стаття священика Василя Савчука „Час служити Господові” подає детальну оповідь про Великий піст та поради щодо його дотримання [14].

Варто зазначити, що переважна більшість матеріалів „Буковини” супроводжується фотофактами та фотоколажами постійних її фотокореспондентів Д. Чернокози, Е. Друкмана, І. Розумія, В. Балацького.

На жаль, матеріали газети „Буковина” не охоплюють діяльності всіх церковно-релігійних організацій краю. Громадськість залишається непоінформованою в повній мірі про події церковного життя як регіонального, так і загальнодержавного масштабу, що не до-

зволяє скласти їй уявлення про принципи функціонування тих чи інших релігійних структур, читач не отримує у максимально доступній формі роз'яснень щодо особливостей релігійних доктрин і вчень, їх еволюції, місця та ролі в історії держави. Здебільшого матеріали про релігійно-церковне життя друкуються час від часу, при цьому їх жанровий діапазон досить вузький. Переважна більшість матеріалів подана у вигляді аналітичних статей, невеликих аналітичних повідомлень, історичних розвідок, оглядів та коментарів, інтерв'ю, есе, опитувань на релігійні теми, святкових послань та звернень, репортажів, фотофактів.

Підкреслимо однак, що публікації на релігійно-церковну тематику передають історичний досвід у вирішенні суспільно-політичних, культурних проблем, мають на меті повернути громадськість до духовних джерел.

Підсумовуючи сказане, можемо твердити про необхідність формування нових принципів релігійно-церковної публіцистики, підвищення професійної майстерності журналістів та фахового статусу публікацій на релігійну тематику, виокремлення жанру релігійної журналістики, адже сучасне українське суспільство постійно виявляє неабияку зацікавленість до проблем духовної сфери, основ самоусвідомлення кожної людини.

Література

1. Ананьєва О. Державна політика України у контексті конфесійної ситуації / О.П. Ананьєва // *Культура народів Причорномор'я*. — 2006. — N84. — С. 59-63.
2. Докаш В. Церковний корабель у вирі політичних штормів / В. Докаш // *Буковина*. — 19 травня 1993. — № 46 (285).
3. Закон України: Про свободу совісті та релігійні організації в Україні. Про приватизацію майна державних підприємств. Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію). Про оренду майна державних підприємств та організацій / Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). — Офіційн. текст зі змінами і доповн. — К.: Україна, 1991. — 26 с.
4. Коваль І. Взаємодія церкви і інститутів громадянського суспільства: політологічний аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політол. наук: спец. 23.00.02 “Політичні інститути та процеси” / І. М. Коваль. — Львів, 2007. — 18 с.
5. Козьмик В. Напівправа / В. Козьмик // *Радянська Буковина*. — 21 травня 1991. — № 95.
6. Комінко Ю. Релігійна тематика на сторінках українських загальнонаціональних видань [Електронний ресурс] / Ю. М. Комінко: Електронна бібліотека Інституту журналістики. — 2006. — Режим доступу до бібліотеки : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1455>.
7. Кудояр О. Релігія і її місце в політичній системі незалежної України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 “Соціальна філософія та філософія історії” / О. М. Кудояр. — Донецьк, 2003. — 20 с.
8. Мизак Н. Довга дорога до храму / Н. Мизак // *Радянська Буковина*. — 23 травня 1992. — № 62 (147).
9. Мизак Н. Заплакала Божа Матір / Н. Мизак // *Радянська Буковина*. — 6 жовтня 1993. — № 85 (325).
10. Мизак Н. Не обминати історичних фактів / Н. Мизак // *Радянська Буковина*. — 22 січня 1991. — № 14.
11. Мизак Н. Поспішімо до Хрещатика / Н. Мизак // *Радянська Буковина*. — 21 березня 1992. — № 36 (121).
12. Петляков П., Лешан В. Возлюби ближнього свого / П. Петляков, В. Лешан // *Радянська Буковина*. — 21 травня 1991. — № 95.
13. Петляков П., Лешан В. Не виорюй лихого на ближнього свого / П. Петляков, В. Лешан // *Радянська Буковина*. — 13 лютого 1991. — № 30.

14. Савчук В. Час служити Господові / В. Савчук // Буковина. — 14 березня 1992. — № 33 (118).
15. Скиба Ю. Во ім'я Отця... / Ю. Скиба // Радянська Буковина. — 14 липня 1999. — № 56 (887).
16. Скиба Ю. Во ім'я Отця... / Ю. Скиба // Радянська Буковина. — 16 липня 1999. — № 57 (888).
17. Яремчук С. С. Православна церква на Буковині: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / — Черкаси, 2006. — 18 с.

Мігай Елена

Религиозная тематика на страницах газеты „Буковина” (первое десятилетие независимости Украины)

Аннотация: В статье представлено исследование религиозной тематики в светской прессе Буковины на фоне социальных и политических процессов в Украине, особенности динамики развития религиозных процессов в независимой Украине. Предмет исследования охватывает специфику и основные группы религиозных тем газеты „Буковина”. В статье обосновывается актуальность проблемы формирования **профессиональной этики религиозных журналистов**.

Ключевые слова: церковно-государственные отношения, религиозная тематика, профессиональная этика.

Migai Olena

Religious subjects on pages of the newspaper „Bukovyna” (the first decade of independence of Ukraine)

Summary: The article presents a research of religious themes in Bukovynian secular press at the background of social and political processes in Ukraine, in particular of dynamics and evolution of processes within the church in independent Ukraine. The basic groups of religious themes of the newspaper „Bukovyna” have been defined. Problems of formation of religious journalists professional training are investigated.

Key words: state-church relations, religious subject, professional ethics.

Мігай Елена – магістр української філології філологічного факультету Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича.